

Nd.

315. Frumvarp til laga

[180. mál]

um Seðlabanka Íslands.

(Lagt fyrir Alþingi á 81. löggjafarþingi, 1960—1961.)

I. KAFLI

Skipulag bankans og hlutverk.

1. gr.

Seðlabanki Íslands (á ensku the Central Bank of Iceland) er sjálfstæð stofnun, sem er eign ríkisins, en lýtur sérstakri stjórn samkvæmt lögum þessum.

Seðlabanki Íslands (hér eftir nefndur Seðlabankinn) tekur við öllum eignum og skuldbindingum Landsbanka Íslands, Seðlabankans. Af stofnfé og varasjóðum Landsbanka Íslands, Seðlabankans, skulu 100 millj. kr. teljast stofnsjóður Seðlabanka Íslands.

2. gr.

Ríkissjóður ber ábyrgð á öllum skuldbindingum Seðlabankans. Heimili og varnarþing Seðlabankans er í Reykjavík.

3. gr.

Hlutverk Seðlabankans er:

1. að annast seðlaútgáfu og vinna að því, að peningamagn í umferð og framboð lánsfjár sé hæfilegt miðað við það, að verðlag haldist stöðugt og framleiðslugeta atvinnuveganna sé hagnýtt á sem fyllstan og hagkvæmastan hátt;
2. að efla og varðveita gjaldeyrisvarasjóð, er nægi til þess að tryggja frjáls viðskipti við útlönd og fjárhagslegt öryggi þjóðarinnar út á við;
3. að kaupa og selja erlendan gjaldeyri, fara með gengismál og hafa umsjón og eftirlit með gjaldeyrisviðskiptum;
4. að annast bankaviðskipti ríkissjóðs og vera ríkisstjórninni til ráðuneytis um allt, er varðar gjaldeyris- og peningamál;
5. að vera banki annarra banka og peningastofnana, hafa eftirlit með bankastarfsemi og stuðla að heilbrigðum verðbréfa- og peningaviðskiptum;
6. að gera sem fullkomnastar skýrslur og áætlanir um allt, sem varðar hlutverk hans;
7. að annast önnur verkefni, sem samrýmanleg eru tilgangi hans sem seðlabanka.

4. gr.

Í öllu starfi sínu skal Seðlabankinn hafa náið samstarf við ríkisstjórnina og gera henni grein fyrir skoðunum sínum varðandi stefnu í efnahagsmálum og framkvæmd hennar. Sé um verulegan ágreining við ríkisstjórnina að ræða, er Seðlabankanum rétt að lýsa honum opinberlega og skýra skoðanir sínar. Hann skal engu að síður telja það eitt meginhlutverk sitt að vinna að því, að sú stefna, sem ríkisstjórnin markar að lokum, nái tilgangi sínum.

II. KAFLI

Stofnlánadeild sjávarútvegsins.

5. gr.

Stofnlánadeild sjávarútvegsins er bókhaldslega aðskilin deild í Seðlabankanum. Tilgangur stofnlánadeildarinnar er að veita fyrirtækjum, er stunda sjávarútveg, stofnlán gegn veði í eignum þeirra.

Stofnlánadeildin starfar samkvæmt sérstökum lögum og reglugerðum. Heimilt er stofnlánadeildinni að opna nýja lánaflokka, eftir því sem stjórn Seðlabankans telur nauðsynlegt, enda séu þeir háðir ákvæðum laga nr. 41/1946, þó ekki ákvæðum 3.—11. greinar. Um nýja lánaflokka skal setja ákvæði í reglugerð, er ráðherra sá, sem fer með bankamál, gefur út að fengnum tillögum stjórnar Seðlabankans.

III. KAFLI

Seðlaútgáfa og mynt.

6. gr.

Seðlabankinn hefur einkarétt til að gefa út peningaseðla eða annan gjaldmiðil, er geti gengið manna á milli í stað peningaseðla eða löglegrar myntar.

Seðlar þeir, sem bankinn gefur út, skulu vera lögeyrir til allra greiðslna með fullu ákvæðisverði.

Ráðherra sá, sem fer með bankamál, ákveður samkvæmt tillögu Seðlabankans lögum, útlit og fjárhæð seðla þeirra, sem bankinn gefur út, og gefur út auglýsingu um það efni.

7. gr.

Seðlabankinn skal stefna að því að eiga ávallt á móti að minnsta kosti helmingi seðlamagnsins, sem í umferð er, gulleign, innstæður eða aðrar auðseldar og óbundnar eignir í erlendum gjaldeyri, sem nota má til greiðslu hvar sem er. Skal bankinn birta reglulegar skýrslur um það, hve miklum hluta seðlaveltunnar þessi trygging nemi.

8. gr.

Fjármálaráðuneytið getur samið við Seðlabankann um, að hann taki við útgáfu myntar af ríkissjóði, og skulu þá úr gildi falla lög nr. 19/1925, um innlenda skipti-mynt. Í stað þeirra skulu ákvæði 6. greinar þessara laga ganga í gildi um útgáfu myntar á sama hátt og um peningaseðla.

IV. KAFLI

Innlend viðskipti Seðlabankans og eftirlit með bankastarfsemi.

9. gr.

Seðlabankinn tekur við innlögum frá bönkum, sparisjóðum og öðrum peningastofnunum og getur veitt þeim lán með endurkaupum tryggra víxla eða á annan hátt gegn tryggingum, sem bankinn metur gildar.

10. gr.

Seðlabankinn hefur með höndum eftirlit með starfsemi banka, sparisjóða, innlánsdeilda samvinnufélaga, Söfnunarsjóðs Íslands og hvernar þeirrar stofnunar annarrar, sem tekur við innstæðum frá almenningi eða rekur sambærilega starfsemi að mati hans.

Bankaeftirlitið, en svo skal þessi starfsemi nefnast, skal fylgjast með því, að innlánsstofnanir fylgi lögum og reglum, sem hverju sinni gilda um starfsemi þeirra. Einnig skal því heimilt að gera athugasemdir, ef það telur hag eða rekstur inn-

lánsstofnunar óheilbrigðan, og skulu slíkar athugasemdir tilkynntar ráðherra þegar í stað. Gagnvart sparisjóðum tekur bankaeftirlitið við þeim störfum, sem sparisjóðs-
eftirlitinu er falin með lögum um sparisjóði, nr. 69/1941.

Skýlt er innlánsstofnunum að láta bankaeftirlitinu í té reikninga sína og aðrar upplýsingar í því formi og svo oft sem óskað er. Einnig er bankaeftirlitinu heimilt að rannsaka bókhald og eignir innlánsstofnana, hvenær sem ástæða þykir til.

Seðlabankinn skal taka við vörzlu og stjórn tryggingasjóðs sparisjóða, sbr. 17. grein laga nr. 69/1941, enda fer um endurskoðun reikninga hans eftir ákvæðum 30. gr. laga þessara.

11. gr.

Innlánsstofnanir þær, sem um ræðir í 10. grein, svo og aðrar opinberar lánsstofnanir og fjárfestingarsjóðir, skulu geyma lausafé sitt á reikningi í Seðlabankanum, eftir því sem við verður komið.

Seðlabankinn getur ákveðið, að innlánsstofnanir þær, sem um ræðir í 10. grein, skuli eiga á reikningi í Seðlabankanum upphæð, er nemi tilteknum hundradshluta af innstæðufé viðkomandi stofnunar. Innstæðubinding samkvæmt þessu ákvæði má þó aldrei vera hærri en 20% af því innstæðufé hjá viðkomandi stofnun, sem ávísa má á með tékka, en 15% af öðrum innstæðum. Seðlabankinn getur innan þessara hámarka breytt þessu hlutfalli, þegar ástæða þykir til, en sama hlutfall skal ætíð gilda um hvern flokk innstæðna hjá öllum innlánsstofnunum.

Einnig getur Seðlabankinn ákveðið, að tiltekinn hluti innlánsaukningar sé bundinn á reikningi hjá honum, enda fari heildarinnstæða, sem viðkomandi stofnunum sé skylt að eiga í Seðlabankanum, ekki fram úr því hámarki, sem um ræðir í 2. málsgrein.

Valdi flutningar innstæðna vegna framkvæmdar 1. eða 2. málsgreinar í upphafi erfiðleikum fyrir ákveðnar innlánsstofnanir, skal Seðlabankinn leitast við að leysa úr því m. a. með því að yfirtaka samtímis af viðkomandi stofnun verðbréf eða aðrar eignir, sem hann metur gildar.

12. gr.

Seðlabankanum er heimilt að ákveða, að innlánsstofnanir, sem um ræðir í 10. grein, skuli eiga ríkistryggð verðbréf eða önnur trygg verðbréf, er nemi allt að 10% af innstæðum hjá þeim, nema hærri upphæð sé ákveðin í lögum. Einnig ákveður hann, hvaða verðbréf skuli metin gild í þessu skyni. Þegar komin eru á regluleg kaupþingsviðskipti, skulu yfirleitt ekki önnur verðbréf metin gild en þau, sem þar eru skráð, og skal þá miða verðmæti þeirra við markaðsgengi.

13. gr.

Seðlabankinn hefur rétt til að ákveða hámark og lágmark vaxta, sem innlánsstofnanir, er um ræðir í 10. grein, mega reikna af innlánnum og útlánnum. Nær þetta vald einnig til að ákveða hámarksvexti samkvæmt lögum nr. 73/1933. Vaxta-
ákvarðanir skulu birtar í Lögbirtingablaði. Ákvörðunarvald þetta nær einnig til þóknunar, sem jafngildir vöxtum að áliti Seðlabankans.

14. gr.

Seðlabankinn er viðskiptabanki ríkissjóðs og annast fyrir hann hvers konar bankaþjónustu. Skulu allar innstæður ríkissjóðs og þeirra ríkisstofnana, sem eru á fjárlögum, geymdar í Seðlabankanum, eftir því sem við verður komið. Þurfi að eiga sér stað verulegar tilfærslur á innstæðum vegna þessa ákvæðis, skal Seðlabankinn leitast við að tryggja, t. d. með verðbréfakaupum á móti, að þær valdi ekki viðkomandi innlánsstofnunum erfiðleikum.

Heimilt er Seðlabankanum að veita ríkissjóði lán til skamms tíma, enda skal að því stefnt, að slíkt lán greiðist upp í lok hvers fjárhagsárs.

15. gr.

Seðlabankinn má kaupa og selja ríkisskuldabréf og önnur fyrsta flokks verðbréf, og skal hann vinna að því, að á komist skipuleg verðbréfavíðskipti. Er honum í því skyni heimilt að stofna til og reka kaupþing, þar sem verzlað yrði með vaxtabréf og hlutabréf samkvæmt reglum, sem bankastjórnin setur og ráðherra staðfestir.

16. gr.

Seðlabankinn skal starfrækja greiðslujöfnunarkerfi til að auðvelda ávísanavíðskipti og vinna á annan hátt að því að greiða fyrir peningagreiðslum innan lands.

17. gr.

Heimilt er Seðlabankanum að reka önnur bankavíðskipti, sem samrýmanleg geta talizt hlutverki hans sem seðlabanka, en hann skal þó yfirleitt hvorki skipta við almenning né keppa um víðskipti við aðrar lánsstofnanir.

V. KAFLI

Gengismál og erlend víðskipti.

18. gr.

Seðlabankinn kaupir og selur erlendan gjaldeyri og ákveður gengi hans, að svo miklu leyti sem það er ekki sérstaklega ákveðið í lögum.

Seðlabankinn skal leitast við að efla gjaldeyrisvarasjóð landsins og varðveita hann, eftir því sem unnt er, í tryggum og auðseljanlegum verðbréfum eða innstæðum og í gjaldeyri, sem nota má til greiðslu hvar sem er.

19. gr.

Rétt til að verzla með erlendan gjaldeyri hafa auk Seðlabankans Landsbanki Íslands og Útvegsbanki Íslands. Heimilt er bankastjórn Seðlabankans að fengnu samþykki ráðherra að leyfa öðrum bönkum, svo og pósthjórninni, að verzla með gjaldreyri innan takmarka, sem hún ákveður.

20. gr.

Seðlabankinn hefur með höndum framkvæmd greiðslusamninga við önnur ríki, svo og víðskipti við alþjóðafjármálastofnanir í umboði ríkisstjórnarinnar. Hann skal vera ríkisstjórninni til ráðuneytis um allt, er varðar gjaldeyrismál, þar á meðal erlendar lántökur, og taka að sér framkvæmd í þeim efnunum, eftir því sem um verður samið.

21. gr.

Seðlabankinn hefur umsjón með gjaldeyrisverzluninni og eftirlit með því, að lögum og reglum um verzlun með og ráðstöfun á erlendum gjaldeyri sé fylgt. Gjaldreyriseftirliti bankans er heimilt vegna þessa verkefnis að krefjast hvers konar upplýsinga um gjaldeyrismál frá einstaklingum, fyrirtækjum og stofnunum.

Í reglugerð, er ráðherra gefur út að fengnum tillögum Seðlabankans samkvæmt ákvæðum þessara laga og laga nr. 30/1960, um skipan innflutnings- og gjaldeyris-mála o. fl., skal setja nánari reglur um meðferð gjaldeyris og framkvæmd gjaldeyris-eftirlits.

22. gr.

Seðlabankinn er fyrir ríkisins hönd fjárhagslegur aðili að Alþjóðagjaldeyris-sjóðnum, en um leið og það kemur til framkvæmda og kvóti Íslands hjá sjóðnum flyzt á reikning Seðlabankans, falla niður skuldir ríkissjóðs við bankann vegna framlaga Íslands til sjóðsins hingað til.

VI. KAFLI Hagskýrslugerð.

23. gr.

Seðlabankinn starfrækir hagfræðideild, er safnar skýrslum og gerir áætlanir um greiðslujöfnuð, gjaldeyris- og peningamál og annað, sem hlutverk bankans varðar, og skal hún birta opinberlega sem rækilegastar upplýsingar um þau efni.

Einnig skal hagfræðideildin vinna að annarri skýrslugerð og athugunum varðandi efnahagsmál og þar á meðal taka að sér þau verkefni á því sviði, sem ríkisstjórnin kann að fela henni. Í þessum efnum skal hagfræðideildin hafa nána samvinnu við Hagstofu Íslands og aðra aðila, sem að hliðstæðum verkefnum vinna.

Skýlt skal öllum aðilum, sem hlut eiga að máli, að láta hagfræðideild Seðlabankans í té þær upplýsingar, sem hún þarf á að halda vegna hagskýrslugerðar.

VII. KAFLI Stjórn bankans.

24. gr.

Yfirstjórn Seðlabankans er í höndum ráðherra þess, sem fer með bankamál, og bankaráðs, svo sem fyrir er mælt í lögum þessum. Stjórn bankans að öðru leyti er í höndum þriggja manna bankastjórnar.

25. gr.

Bankastjórn Seðlabankans er skipuð þremur bankastjórum, sem ráðherra skipar að fengnum tillögum bankaráðs. Bankastjórnin kys sér formann til ekki skemmri tíma en eins árs í senn.

Forfallist bankastjóri um stundarsakir, getur ráðherra, að fengnum tillögum bankaráðs, sett mann í hans stað á meðan.

Ekki mega bankastjórar vera í stjórn annarra peningastofnana eða fyrirtækja eða gegna öðrum störfum, sem ekki má skoða í beinum tengslum við starf þeirra við bankann, nema samþykki ráðherra komi til.

26. gr.

Bankastjórnin ber ábyrgð á rekstri Seðlabankans og fer með ákvörðunarvald í öllum málefnum hans, sem ekki eru öðrum falin með lögum þessum.

Bankastjórnin heldur fundi með sér svo oft sem þurfa þykir og hvenær sem einhver bankastjóranna óskar þess.

27. gr.

Ráðherra getur að fengnu álitu bankaráðs vikið bankastjóra frá starfi. Ráðherra skal gera skriflega grein fyrir ástæðum fyrir uppsögninni, og skal bankastjóri eiga rétt á fullum launum í eitt til þrjú ár, svo og á eftirlaunum eftir 65 ára aldur, er nemi að minnsta kosti $\frac{2}{3}$ hlutum launa, hvort tveggja samkvæmt nánari ákvörðun ráðherra. Segi bankastjóri upp starfi, skal hann njóta launa í allt að eitt ár, svo og eftirlauna samkvæmt ákvörðun ráðherra.

Ráðherra er einnig heimilt að víkja bankastjóra frá fyrirvaralaust og án sérstakrar launagreiðslu, ef hann hefur brotið af sér í starfi.

28. gr.

Bankaráð Seðlabankans skipa fimm menn, kosnir hlutbundinni kosningu af Alþingi til fjögurra ára í senn ásamt jafnmörgum til vara. Ráðherra skipar einn hinna kjörnu aðalmanna formann bankaráðs til fjögurra ára, en annan varafor-

mann. Ef bankaráðsmaður eða varamaður fellur frá eða verður óhæfur til starfans, áður en starfstími hans er á enda, kýs Alþingi annan mann í hans stað.

Bankaráðsmenn eða varamenn þeirra skulu vera búsettir í Reykjavík eða svo nálægt Reykjavík, að þeim sé auðvelt að sækja bankaráðsfundi hvenær sem er.

Varamaður tekur laun í stað aðalmanns þann tíma, er hann starfar í bankaráðinu.

29. gr.

Bankaráð hefur yfirumsjón með starfsemi Seðlabankans, og skal bankastjórnin hafa náð samráð við bankaráð um stefnu bankans almennt, svo og um ákvarðanir í mikilvægum málum, er stefnu bankans varða, svo sem um vexti og innlánsbindingu. Enn fremur skal bankastjórnin gefa bankaráði reglulegar skýrslur um störf bankans og þróun gjaldeyris- og peningamála.

Bankaráð gerir tillögur um reglugerð bankans og erindisbréf bankastjóra, er ráðherra gefur út.

Bankaráð heldur fundi eftir þörfum, en að jafnaði ekki sjaldnar en hálfsmánaðarlega. Bankastjórnin undirbýr fundi bankaráðs ásamt bankaráðsformanni. Bankastjórar sitja fundi bankaráðs og taka þátt í umræðum, nema þegar rætt er um mál, er varða þá sjálfa.

30. gr.

Bankaráð ber ábyrgð á endurskoðun reikninga bankans, og skal sérstök endurskoðunardeild starfa við bankann undir umsjón þess. Auk þess skal formaður bankaráðs, og í forföllum hans varaformaður, ásamt sérstökum bókhaldsfróðum endurskoðanda, sem til þess er ráðinn af bankaráði, fylgjast með framkvæmd endurskoðunar og gera reglulegar athuganir á bókhaldi og eignum bankans.

31. gr.

Bankaráð ræður aðalféhirði Seðlabankans og forstöðumann endurskoðunardeildar. Alla aðra starfsmenn ræður bankastjórnin og segir þeim upp starfi.

Ráðherra ákveður þóknun bankaráðsmanna. Um laun bankastjóra og annarra starfsmanna bankans, svo og eftirlaun, fer eftir ákvörðun bankaráðs.

VIII. KAFLI Reikningsskil.

32. gr.

Starfsár Seðlabankans er almanaksárið. Ársreikningar bankans skulu samdir svo fljótt sem auðið er eftir árslok. Að lokinni endurskoðun skulu þeir staðfestir af bankaráði og úrskurðaðir af ráðherra. Skulu reikningarnir síðan birtir í ársskýrslu bankans og Stjórnartíðindum. Bankinn skal enn fremur birta mánaðarlegt efnahagsyfirlit.

33. gr.

Af tekjum ársins skal greiða allan rekstrarkostnað, svo og tap, sem bankinn hefur orðið fyrir á árinu.

Af tekjuafgangi þeim, sem þá er eftir, skal greiða 5% arð af stofnfé bankans, enda nemi arðgreiðsla aldrei hærri upphæð en helmingi tekjuafgangsins. Bankaráð getur þó eftir tillögu bankastjórnar ákveðið hærri arðgreiðslu, ef aðstæður leyfa. Þeim hluta tekjuafgangsins, sem ekki er greiddur út sem arður, skal bankaráð ráðstafa til varasjóða bankans og deilda hans eftir tillögu bankastjórnarinnar.

Arður sá, sem greiddur er af stofnfé samkvæmt ákvæðum 2. málsgreinar, rennur í sérstakan sjóð, sem Seðlabankinn varðveitir, en hálfar árlegar tekjur sjóðsins skulu renna til Visindasjóðs, sbr. lög nr. 51/1957, um Visindasjóð.

IX. KAFLI
Ýmis ákvæði.

34. gr.

Bankastjórar, bankaráðsmenn og allir starfsmenn bankans eru bundnir þagnar-skyldu um allt, er þeir fá vitneskju um í starfi sínu.

35. gr.

Bankinn er undanþeginn öllum opinberum gjöldum og sköttum, hverju nafni sem nefnast, þar á meðal til ríkissjóðs og sveitarsjóða eða annarra stofnana.

Bækur bankans, ávísanir, skuldbindingar, sem gefnar eru út af bankanum og í nafni hans, svo og skuldbindingar, sem veita bankanum handveðsrétt, arðmiðar af skuldabréfum bankans og framsöl þeirra skulu undanþeginn stimpilgjaldi.

36. gr.

Setja skal í reglugerð, er ráðherra gefur út að fengnum tillögum bankaráðs, nánari ákvæði um starfsemi bankans, þar á meðal skal ákveða viðurlög í formi dagsekta eða refsivaxta, ef ákvörðunum bankans samkvæmt lögum þessum er ekki hlýtt.

37. gr.

Lög þessi öðlast gildi 15. marz 1961. Um leið falla úr gildi lög nr. 63 frá 21. júní 1957.

Ákvæði til bráðabirgða.

Við gildistöku laga þessara skal á Alþingi kjósa bankaráð samkvæmt ákvæðum þeirra, og skal kjörtími þess vera til ársloka 1964, en það skal ásamt ráðherra hlutast til um, að skipuð verði ný bankastjórn fyrir Seðlabankann, enda fellur þá um leið niður umboð núverandi stjórnar Seðlabankans.

Á meðan Seðlabankinn starfar í sama húsi og Landsbanki Íslands, geta bankarnir haft samvinnu um starfsmannahald, endurskoðun o. fl., eftir því sem um semst.

Heimilt er Seðlabankanum og fjármálaráðuneytinu að semja um það sín á milli, að inn á vaxtalausán reikning ríkissjóðs við Seðlabankann vegna ákvæða 5. greinar laga um efnahagsmál, nr. 4/1960, greiðist óráðstafaðar innstæður ríkissjóðs í Seðlabankanum vegna mótvirðissjóðs, svo og 50 millj. kr. af mótvirðisfé, sem geymt er á sérstökum reikningi í Seðlabankanum, sbr. 4. grein laga nr. 17/1953, um Framkvæmdabanka Íslands, enda taki Seðlabankinn að sér að greiða eftirstöðvar reikningsins af rekstrartekjum ársins 1960 og næstu ára þar á eftir samkvæmt nánari ákvörðun bankaráðs.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Inngangur.

Frumvarpi þessu til laga um Seðlabanka Íslands ásamt frumvarpi til laga um Landsbanka Íslands, sem lagt er fram samtímis, er ætlað að koma í stað þeirra laga, sem nú gilda um Landsbanka Íslands. Núgildandi lög eru að stofni til frá 1928, en á þeim voru gerðar miklar breytingar með lögum nr. 33 29. maí 1957, um breyting á lögum nr. 10 frá 15. apríl 1928, um Landsbanka Íslands. Svo breytt voru lögin gefin út á ný sem lög nr. 63 21. júní 1957, um Landsbanka Íslands. Þótt segja megi, að margar þeirra breytinga, sem gerðar voru á lögum Landsbankans 1957, hafi stefnt í rétta átt, var löggjöfin í heild gölluð. M. a. blönduðust saman nýmæli nýju laganna og úrelt ákvæði hinna gömlu, svo að heildarsamræmi laganna rofnaði. Ríkisstjórnin telur því nauðsynlegt, að sett verði ný, heilsteypt löggjöf um þennan mikilvæga þátt í peningakerfi þjóðarinnar.

Sérstakur seðlabanki.

Með frumvarpi þessu er lagt til, að fullur aðskilnaður verði gerður á milli Seðlabankans og Viðskiptabankans, sem einn mundi taka við nafni Landsbanka Íslands. Mundi með því vera á enda kljád deila, sem staðið hefur hátt á fjórða áratug um það, hvort koma ætti á fót sérstökum seðlabanka. Um þetta atriði klotnaði bankamálanefndin 1925, en meiri hluti hennar lagði til, að seðlaútgáfan yrði falin sérstakri deild í Landsbankanum, en bankinn væri jafnframt áfram almennur viðskiptabanki. Þessi skipan komst á í aðalatriðum með Landsbankalögunum 1927 og 1928. Minni hluti nefndarinnar (Benedikt Sveinsson) lagði hins vegar til, að stofnaður yrði sérstakur seðlabanki, er skyldi nefnast Ríkisbanki Íslands.

Næstu þrjú áratugi eða til maí 1957 starfaði Landsbankinn í tveimur aðskildum höfuðdeildum, seðlabanka og sparisjóðsdeild auk veðdeildar og stofnlána-deildar, og voru þessar deildir allar undir einni sameiginlegri yfirstjórn. Hlutu seðlabankasjónarmið og viðskiptabankasjónarmið að blandast nokkuð saman í starfsemi bankans, en þó var eftir því sem á leið, sérstaklega eftir 1950, reynt að skilja seðlabankastörfin betur frá, að minnsta kosti bókhaldslega. Allmikill skoðanamunur var uppi allan þennan tíma um það, hvort þessi skipan væri heppileg. Árið 1937 lagði Emil Jónsson fram frumvarp um Seðlabanka Íslands, sem samið var fyrir Skipulagsnefnd atvinnumála af sænska hagfræðingnum Lundberg, en það náði ekki fram að ganga. Í álit milliþinganevndar í bankamálum 1941 var enn ekki talið tímabært að stofnsetja sérstakan seðlabanka. Árið 1951 skipaði ríkisstjórnin nýja nefnd til að fjalla um skipulag bankamálanna. Komu innan hennar fram tillögur um stofnun sérstaks seðlabanka, en um þær varð ekki samkomulag í nefndinni, og skilaði hún ekki endanlegu álit.

Í öllum þeim umræðum, sem átt hafa sér stað um þessi mál, hefur verið bent á tvær meginröksemdir gegn því að slíta Seðlabankann úr tengslum við Landsbankann. Annars vegar hefur því verið haldið fram, að það myndi hafa í för með sér aukinn kostnað að stofna sérstakan seðlabanka. Hins vegar hafa ýmsir talið, að það mundi styrkja aðstöðu Seðlabankans til að stjórna starfsemi bankakerfisins að vera í heinum tengslum við stærsta viðskiptabanka landsins og ráða þannig yfir stefnu hans. Þeir, sem hafa haldið fram nauðsyn þess, að stofnaður yrði sérstakur seðlabanki, hafa á hinn bóginn bent á fordæmi annarra þjóða og haldið því fram, að Seðlabankinn þyrfti að vera óháður viðskiptabankasjónarmiðum, en það gæti hann ekki orðið, ef hann væri hluti af banka, sem væri um leið helzti viðskiptabanki landsins.

Það má líta svo á, að breyting sú, sem gerð var á Landsbankanum 1957, hafi verið tilraun til að sætta þessi tvö sjónarmið. Seðlabankinn var eftir sem áður hluti af Landsbankanum, en hann var nú settur undir sérstaka stjórn. Reynslan hefur hins vegar sýnt, að með þessu var í rauninni verið að skilja Seðlabankann frá viðskiptadeild bankans, þótt það skref væri ekki formlega stigið. Þar sem hinar tvær höfuðdeildir Landsbankans, Seðlabankinn og Viðskiptabankinn, eru nú hvor undir sinni stjórn, hljóta skipti þeirra að vera eins og á milli tveggja sjálfstæðra stofnana. Það er því óhætt að segja, að Seðlabankanum sé ekki lengur neinn styrkur að því að teljast til sömu stofnunar og Viðskiptabankinn að nafninu til.

Þessari aðgreiningu á milli deilda Landsbankans hefur einnig fylgt það, að greina hefur orðið sundur alla vinnu innan bankans, svo sem á milli tveggja sjálfstæðra stofnana. Er því varla lengur um að ræða neinn teljandi sparnað af þessari tilhögun. Sú samvinna, sem enn er möguleg á milli Seðlabankans og Viðskiptabankans, ætti eins að geta haldið áfram, þótt bankarnir verði formlega aðskildir.

Það má því í rauninni segja, að deilan um sjálfstæði Seðlabankans hafi verið á enda kljád með lagabreytingunni 1957, þótt það væri ekki formlega viðurkennt. Nú er því tími til kominn að stíga þetta skref til fulls og breyta Seðlabankanum

í sjálfstæða stofnun og setja um hann heilsteypta löggjöf í stað þeirrar ófullkomnu löggjafar, sem nú er í gildi um starfsemi hans.

Um valdsvið og hlutverk Seðlabankans.

Valdsvið og hlutverk Seðlabankans, eins og það kemur fram í frumvarpi þessu, er sniðið í öllum meginatriðum eftir því, sem nú tíðkast erlendis. Að verulegu leyti er hér um sömu verkefni að ræða og Landsbanki Íslands, Seðlabankinn, annast nú. Þó eru í frumvarpi þessu nokkur veigamikil nýmæli. Skulu nú helztu atriði frumvarpsins rakin og grein gerð fyrir mikilvægustu nýmælum.

1. Seðlaútgáfa og myntsláttu.

Frumvarpið hefur að geyma svipuð ákvæði um seðlaútgáfu og nógildandi lög. Jafnframt er gert ráð fyrir því, að samið verði um það milli bankans og fjármálaráðuneytisins, að bankinn taki að sér myntsláttu. Ætti þetta fyrirkomulag að geta haft í för með sér sparnað og betri samræmingu á seðlaútgáfu og myntsláttu, enda hefur það verið tekið upp víða um lönd á undanförunum árum.

2. Bankaeftirlit.

Gert er ráð fyrir því, að Seðlabankinn hafi eftirlit með starfsemi banka, sparisjóða og annarra innlánsstofnana. Hefur lengi verið mikil þörf á, að slíku eftirliti væri komið á hér á landi eins og annars staðar. Í álitum bankamálanefndar frá 1941 var sérstaklega lagt til, að slíku eftirliti yrði komið á fót.

3. Ákvörðunarvald um vexti o. fl.

Í frumvarpinu er Seðlabankanum falið sama vald og hann hefur nú varðandi ákvörðun á vöxtum og innlánsbindingu banka og annarra innlánsstofnana. Er þetta hvort tveggja meðal mikilvægustu tækja, sem Seðlabankinn hefur yfir að ráða til að hafa áhrif á peningamagnið og útlánagetu bankakerfisins. Jafnframt er Seðlabankanum heimilað að skylda innlánsstofnanir til þess að eiga verðbréf á móti tilteknum hundraðshluta af innstæðum.

4. Viðskipti við ríkissjóð.

Seðlabankinn hefur verið viðskiptabanki ríkissjóðs og annazt bankapjónustu fyrir hann, og er gert ráð fyrir, að svo verði áfram.

5. Verðbréfavíðskipti og kaupþing.

Það nýmæli er í frumvarpinu, að Seðlabankinn beiti sér fyrir því, að hér á landi komist á eðlileg verðbréfavíðskipti, meðal annars með því að stofna og reka kaupþing. Er hér um að ræða eitt höfuðverkefni, sem vinna þarf að til að koma á eðlilegri fjármagnsmyndun innan lands.

6. Gjaldeyrismál.

Frumvarpið gerir ráð fyrir, að Seðlabankinn gegni sama hlutverki og hingað til á sviði gjaldeyris- og gengismála, en varðveizla gjaldeyrisvarasjóðs þjóðarinnar og eftirlit með gjaldeyrisverzluninni hlýtur ætíð að verða eitt af meginhlutverkum hans.

Það nýmæli er í lögnum í þessu efni, að Seðlabankinn verði fjárhagslega aðili að Alþjóðagjaldeyrissjóðnum, en jafnframt falli niður skuldir ríkissjóðs við Seðlabankann vegna framlaga Íslands til Alþjóðagjaldeyrissjóðsins hingað til.

7. Hagskýrslugerð.

Seðlabankinn hefur um árabil rekið hagfræðideild og annazt margs konar hagskýrslugerð. Gerir frumvarpið ráð fyrir, að sú starfsemi haldi áfram og leggur

aðilum þá skyldu á herðar að láta bankanum í té þær upplýsingar, sem hann þarf á að halda vegna þessa verkefnis.

Um stjórn bankans.

Umræður um fyrirkomulag á stjórn Seðlabankans hafa mjög snúizt um það, hvort æskilegt væri, að Seðlabankinn væri í störfum sínum og stefnu óháður þeirri ríkisstjórn, sem við völd er hverju sinni. Halda sumir því fram, að bankinn eigi að vera sem sjálfstæðastur og vera reiðubúinn að ganga í berhögg við stefnu ríkisstjórnarinnar, ef hann telur hana ranga eða hættulega. Aðrir eru hins vegar á þeirri skoðun, að Seðlabankinn sé aðeins ein grein ríkisvaldsins og eigi að fara í einu og öllu eftir fyrirmælum ríkisstjórnarinnar. Svo virðist vera í þessu máli sem fleirum, að hvorugur deiluaðili hafi með öllu rétt fyrir sér.

Reynsla flestra þjóða hefur sýnt það greinilega, að ekki er mögulegt fyrir seðlabanka, hversu óháður sem hann er að nafninu til, að reka til lengdar stefnu, sem gengur í berhögg við fyrirætlanir ríkisstjórnarinnar í efnahagsmálum. Ef til átaka kemur, hlýtur valdið að vera í höndum ríkisstjórnar, sem hefur á bak við sig meirihluta hinna kjörnu fulltrúa þjóðarinnar. Sú skipting framkvæmdavaldsins, sem mundi felast í raunverulegu sjálfstæði Seðlabankans, er því ekki samrýmanleg þingræðisstjórn, eins og við þekkjum hana. Þetta hefur komið glögglega fram í því, að þeir seðlabankar, sem verið hafa í einkaeign, eins og áður var títt, hafa yfirleitt leitast við að móta stefnu sína sem mest í samræmi við vilja ríkisvaldsins.

Á hinn bóginn er sjálfsagt, að tekið sé verulegt tillit til skoðana Seðlabankans varðandi stefnu í efnahagsmálum og honum gefið hæfilegt ákvörðunarvald í þeim málefnum, sem liggja innan starfsviðs hans. Í þessu sambandi er vert að ihuga, hverjar eru höfuðástæðurnar fyrir því, að sá háttur er nú kominn á í öllum löndum að fela sérstökum seðlabanka að fara með mikilvæga þætti í stjórn peninga- og gjaldeyrismála. Hér er annars vegar um það að ræða, að stjórn þessara mála er að verulegu leyti sérfræðilegt viðfangsefni, sem heppilegra er að hafa í höndum sérstakrar stofnunar, er hefur aflað sér reynslu og þekkingar til að leysa úr þeim án pólitískra afskipta. Hins vegar er það eitt meginhlutverk Seðlabankans að standa vörð um gjaldmiðil þjóðarinnar og varðveita traust manna til hans innan lands og utan. En þessu hlutverki getur hann því aðeins gegnt til fulls, að menn sjái, að hann sé annað og meira en verkfæri í höndum ríkisstjórnarinnar.

Af þessu ætti að vera augljóst, að komast verður á nán samvinna og eðlileg verkaskipting á milli Seðlabankans og ríkisstjórnarinnar, er byggist annars vegar á því, að ríkisstjórnin viðurkenni sjálfstætt hlutverk Seðlabankans og taki fullt tillit til skoðana hans varðandi þau mál, sem hann hefur sérþekkingu á, en hins vegar á því, að Seðlabankinn skilji, að endanlegt úrskurðarvald varðandi stefnu þjóðarinnar í efnahagsmálum hlýtur að vera hjá ríkisstjórninni, en ekki honum.

Í því frumvarpi, sem hér liggur fyrir, er reynt að skilgreina aðstöðu Seðlabankans gagnvart ríkisstjórninni í 4. grein. Þar er Seðlabankanum falið að hafa nána samvinnu við ríkisstjórnina og gera henni grein fyrir skoðunum sínum. Verði um verulegan ágreining að ræða milli bankans og ríkisstjórnarinnar, er bankanum rétt sem sérfróðum og ábyrgum aðila að skýra skoðanir sínar opinberlega. Engu að síður skal hann telja það eitt meginhlutverk sitt að vinna að því, að sú stefna, sem ríkisstjórnin markar að lokum, nái tilgangi sínum. Nú er að sjálfsögðu hugsanlegt, að bankastjórn Seðlabankans geti með engu móti fallið á stefnu ríkisstjórnarinnar í mikilvægu máli. Getur þá svo farið, að eina lausn vandans verði sú, að bankastjórnin viki úr sessi. Með tilliti til þessa eru ákvæði í 27. grein frumvarpsins, er vernda sérstaklega hag bankastjóra, sem vikið er úr starfi eða segir lausu starfi, t. d. vegna ágreinings við ríkisstjórn.

Fyrirkomulag það á stjórn Seðlabankans, sem í frumvarpinu felst, er í megin-

atriðum hið sama og í viðskiptabönkunum. Yfirstjórn bankans er í höndum ráðherra þess, sem fer með bankamál, og bankaráðs, en almenn stjórn bankarekstrarins í höndum þriggja manna bankastjórnar. Það, sem helzt ber á milli, er, að frumvarpið gerir ráð fyrir nánari tengslum milli Seðlabankans og ríkisstjórnarinnar en á sér stað með viðskiptabankana, enda felst það í hlutverki Seðlabankans, að hann verður að hafa nána samvinnu við ríkisstjórnina. Þetta kemur meðal annars fram í því, að gert er ráð fyrir því, að bankastjórar Seðlabankans verði skipaðir af ráðherra, að fengnum tillögum bankaráðs, en ekki ráðnir af bankaráði, eins og á sér stað í viðskiptabönkunum.

Samkvæmt ákvæðum frumvarpsins er bankaráð skipað fimm mönnum, sem kosnir eru hlutbundinni kosningu af Alþingi, en ráðherra skipar formann bankaráðs og varaformann úr þeirra hópi. Hér er um að ræða sömu skipan og komið var á í Búnaðarbankanum síðastliðið ár og ætlunin er, að nú komist á varðandi alla ríkisbankana. Með því að allt bankaráðið sé kosið hlutfallskosningu á Alþingi, ætti að vera tryggt, að skipun þess sé hverju sinni í samræmi við styrkleikahlutföll stjórnsmálaflokkanna á Alþingi. Eins og í viðskiptabönkunum verður hlutverk bankaráðs Seðlabankans að hafa yfirumsjón með starfsemi bankans, og skal bankastjórnin hafa nán samráð við það varðandi allar meiri háttar ákvarðanir. Til þess að stuðla að nánara eftirliti bankaráðs með starfsemi bankans, er gert ráð fyrir því, að það beri ábyrgð á endurskoðun reikninga bankans og formaður bankaráðs ásamt sérstökum bókhaldsfróðum endurskoðanda fylgist reglulega með eignum og bókhaldi bankans.

Bankastjórnin er samkvæmt frumvarpinu skipuð þremur bankastjórum, og hefur hún með höndum framkvæmdavald í öllum málefnum bankans, og er valdsvið hennar hliðstætt valdsviði bankastjórna viðskiptabankanna. En með tilliti til þess, að margar ákvarðanir bankastjórnar Seðlabankans eru mjög mikilvægar fyrir þróun efnahagsmála í heild, er gert ráð fyrir því, að bankastjórnin hafi í starfi sínu nán samráð við ríkisstjórnina annars vegar (sbr. 4. gr.) og bankaráð sem fulltrúa Alþingis gagnvart bankanum hins vegar. Er æskilegt, að á komist náði og heilbriggt samstarf þessara aðila um að móta stefnu bankans og störf.

Um einstakar greinar frumvarpsins.

Um 1. gr.

Hér er um það rætt, að Seðlabanki Íslands taki við öllum eignum og skuldbindingum Landsbanka Íslands, Seðlabankans. Um leið er ákveðið, að af hremni eign bankans séu færðar á stofnfjárreikning 100 millj. kr., en stofnfé bankans er nú aðeins 4,8 millj. kr. Hefur þessi skipan þýðingu í sambandi við arðgreiðslu bankans samkvæmt 33. gr.

Um 2. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 3. gr.

Í grein þessari er hlutverk Seðlabankans skilgreint, en skilgreining sú, sem er í núgildandi löggjöf, er orðin mjög úrelt. Það hlutverk, sem bankanum er markað í þessari grein, er í samræmi við viðurkenndar skoðanir fjármálasérfræðinga og nýjustu fyrirmyndir í löggjöf annarra landa um seðlabanka.

Um 4. gr.

Grein þessari er ætlað að skilgreina stöðu Seðlabankans gagnvart ríkisvaldinu. Hér er um þrjú meginatriði að ræða:

1. að bankinn skuli hafa nána samvinnu við ríkisstjórn og gera henni grein fyrir skoðunum sínum;
2. að bankanum sé rétt sem sjálfstæðum, sérfróðum aðila að halda fram skoðunum sínum opinberlega, jafnvel þótt um ágreining við ríkisstjórn sé að ræða;

3. að endanlegt ákvörðunarvald um stefnu í efnahagsmálum hljóti þó ætíð að vera hjá ríkisstjórninni og undir það hljóti Seðlabankinn ætíð að beygja sig að lokum.

Um þetta atriði er sérstaklega rætt í hinni almennu greinargerð hér að framan.

Um 5. gr.

Þessi grein kveður svo á, að stofnlánadeild sjávarútvegsins skuli áfram vera deild í Seðlabankanum, og skal hún starfa samkvæmt sérstökum lögum og reglugerðum.

Jafnframt felur greinin í sér almenna heimild til að opna með reglugerð nýja lánaflokka, eftir því sem þörf er á. Með því er tryggt, að deildin geti starfað eðlilega að lánveitingum, eftir því sem fjáröflun leyfir, án þess að þörf sé sérstakrar lagaheimildar í hvert sinn, sem nýir lánaflokkar eru opnaðir.

Um 6. gr.

Ákvæði þessarar greinar um einkarétt Seðlabankans til seðlaútgáfu eru að öllu leyti hliðstæð ákvæðum 8. greinar nügildandi laga.

Um 7. gr.

Grein þessi inniheldur ákvæði um, að Seðlabankinn skuli stefna að því að eiga ætíð gull eða frjálsa gjaldeyriseign á móti að minnsta kosti helmingi seðlamagnsins. Hér er ekki um að ræða hrein seðlatryggingarákvæði, þar sem bankinn er bundinn við ákveðið seðlatryggingarhlutfall. Slík ákvæði eru nú víðast talin úrelt, og reynsla Íslendinga er þar engin undantekning, enda má segja, að gulltryggingarákvæði nügildandi laga hafi frá upphafi verið dauður bókstafur.

Í stað þeirra er með þessari grein bent á það meginatriði, að Seðlabankanum beri að nota eðlilega aukningu seðlavelturnar fyrst og fremst til að byggja upp gjaldeyrisvarasjóð þjóðarinnar. Sú eðlilega aukning seðlavelturnar, sem samfara er aukinni framleiðslu og viðskiptum að óbreyttu verðlagi, er sparnaður, að sínu leyti hliðstæður aukningu bankainnstæðna. Þennan sparnað getur Seðlabankinn hagnýtt til eflingar gjaldeyrisvarasjóðs þjóðarinnar, og er þessi grein ábending um, að svo skuli gert.

Um 8. gr.

Myntslátta er nú í höndum fjármálaráðuneytisins samkvæmt ákvæðum laga nr. 19/1925, um innlenda skiptimynt. Grein þessi gerir ráð fyrir, að Seðlabankinn taki við þessu hlutverki, en því ætti að geta verið samfara verulegur sparnaður og betri samræming myntsláttu og seðlaútgáfu. Heppilegra þótti, að hér yrði um heimildarákvæði að ræða, þar sem semja þarf um það á milli fjármálaráðuneytisins og Seðlabankans, með hvaða kjörum bankinn tekur við þessum rétti af ríkissjóði.

Um 9. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 10. gr.

Ákvæði þessarar greinar mæla svo fyrir, að koma skuli á vegum Seðlabankans á eftirliti með starfsemi banka, sparisjóða, innlánsdeilda samvinnufélaga og annarra stofnana, sem taka við innstæðum af almenningi eða reka sambærilega starfsemi að mati hans. Er til þess ætlað, að greinin geri Seðlabankanum kleift að hafa eftirlit með starfsemi allra aðila, sem taka fé til ávöxtunar á hliðstæðan hátt og bandar og sparisjóðir, en engar reglur gilda nú um starfsemi slíkra aðila. Jafnframt því sem bankaeftirlitið tekur til starfa, tekur það við störfum, sem sparisjóðseftirlitinu eru falin í lögum um sparisjóði. Einnig taki Seðlabankinn við vörzlu og stjórn tryggingasjóðs sparisjóða, enda er eðlilegt, að hún sé í höndum sama aðila og sparisjóðseftirlitið.

Um 11. gr.

Aðalefni þessarar greinar er að skilgreina vald Seðlabankans til að ákveða, að innlánsstofnanir skuli eiga innstæður í Seðlabankanum á móti ákveðnum hluta innstæðna hjá sér. Samsvarandi ákvæði eru í núgildandi lögum, en án takmarkana. Þessi grein setur hins vegar hámark þeirrar innstæðubindingar, sem Seðlabankinn má ákveða, við 20% af innstæðum, sem ávísa má á með tékka, en 15% af öðrum innstæðum.

Í 1. málsgrein er svo fyrir mælt, að innlánsstofnanir, svo og aðrar opinberar lánsstofnanir, skuli geyma lausafé sitt á reikningi í Seðlabankanum. Er þetta í samræmi við þann megintilgang seðlabanka að vera banki bankanna. Þar sem búast má við því, að flutningur slíkra innstæðna í Seðlabankann geti valdið erfiðleikum þeim innlánsstofnunum, sem áður varðveittu þær, er svo kveðið á í 4. málsgrein, að Seðlabankinn skuli leitast við að leysa úr því meðal annars með því að yfirtaka eignir á móti. Sama gildir, ef innstæðubinding samkvæmt 2. málsgrein er svo mikil, að hún valdi í upphafi erfiðleikum. Hins vegar er þá eðlilegt, að Seðlabankinn reyni að leysa úr erfiðleikum með öðru en yfirtöku eigna, t. d. með því að gera innlánsstofnunum kleift að leysa innlagsskyldu sína af hendi í áföngum. Er æskilegt, að sett verði í reglugerð ákvæði, er kveði nánar á um, hve ört megi binda fé í Seðlabankanum samkvæmt ákvæðum þessarar greinar.

Um 12. gr.

Í lögum allra viðskiptabankanna eru ákvæði um, að þeir skuli eiga verðbréfaeign á móti tilskildum hluta innstæðna. Í þessari grein er Seðlabankanum gert kleift að skylda allar innlánsstofnanir til að eiga slíka verðbréfaeign, er nemi allt að 10% af innstæðum hjá þeim. Verður að telja sjálfsagt, að allar innlánsstofnanir ávaxti þannig hluta af innlánsfé sinu í tryggum og auðseljanlegum verðbréfum, einkum eftir að verðbréfavíðskipti hafa verið skipulögð á ný, sbr. 15. grein.

Um 13. gr.

Í þessari grein er Seðlabankanum fengið sama vald um ákvörðun á vöxtum og hann þegar hefur samkvæmt 16. gr. núgildandi laga. Vald þetta nær einnig til að ákveða hámarksvexti samkvæmt lögum nr. 73/1933, en það vald var bankanum fengið með lögum nr. 4/1960.

Um 14. gr.

Það er eitt meginhlutverk Seðlabankans að vera viðskiptabanki ríkissjóðs og annast fyrir hann hvers konar bankaþjónustu. Ekki felst þó í greininni, að ríkissjóður geti ekki, ef henta þykir, sótt bankaþjónustu til annarra banka, t. d. til Framkvæmdabankans. Samkvæmt ákvæðum greinarinnar skulu allar innstæður ríkissjóðs og þeirra ríkisstofnana, sem eru á fjárlögum, geymdar í Seðlabankanum, enda eru í greininni hliðstæð ákvæði og í 11. grein um, að Seðlabankinn skuli aðstoða, ef flutningur þessara innstæðna veldur viðkomandi innlánsstofnunum erfiðleikum.

Í annarri málsgrein er rætt um lán Seðlabankans til ríkissjóðs og sú meginstefna ákveðin, að slíkt lán skuli veitt til þess fyrst og fremst að mæta árstíðabundnum fjárþörfum ríkissjóðs og greiðast upp í lok hvers fjárhagsárs.

Um 15. gr.

Í þessari grein eru ákvæði um verðbréfavíðskipti Seðlabankans. Er það helzta nýmæli hennar að heimila Seðlabankanum að stofna og reka kaupþing. Hér á landi er peningamarkaðurinn svo þröngur, að ekki er líklegt, að óháð kaupþing geti þrífist. Þess vegna er hér lagt til, að Seðlabankinn taki að sér að koma á kaupþingi og sjá um rekstur þess, enda má segja, að heilbrigð verðbréfa- og hlutabréfavíðskipti séu nauðsynlegur þáttur í starfhæfu peningakerfi.

Um 16. gr.

Seðlabankinn hefur undanfarin ár rekið greiðslujöfnunarkerfi í Reykjavík. Þykir rétt, að í lögum um seðlabanka séu ákvæði um þetta hlutverk hans.

Um 17. gr.

Parfnast ekki skýringa.

Um 18. gr.

Í þessari grein er markað meginhlutverk Seðlabankans í gengis- og gjald-eyrismálum. Gert er ráð fyrir því, að Seðlabankinn fari með ákvörðunarvald í gengismálum að svo miklu leyti sem gengið er ekki ákveðið í lögum. Eins og nú háttar, felst í þessu, að Seðlabankinn ákveður, hvaða myntir skuli skrá og ákveður kaup- og sölugengi einstakra mynta í samræmi við löggengi íslensku krónunnar, eins og það er ákveðið í lögum nr. 4 1960, um efnahagsmál.

Um 19. gr.

Þessi grein felur ekki í sér neinar breytingar frá því ástandi, sem nú ríkir, að öðru leyti en því, að það er beinlínis sett í lög Seðlabankans, að Landsbanki Íslands og Útvegsbanki Íslands skuli hafa rétt til að verzla með gjaldeyri, en þann rétt hafa þeir haft frá upphafi. Jafnframt er Seðlabankanum heimilað, að fengnu samþykki ráðherra, að leyfa öðrum bönkum og pósthjórnninni að verzla með gjaldeyri innan takmarka, sem bankinn setur. Þetta vald hefur Seðlabankinn einnig samkvæmt nógildandi lögum, en sú breyting er fólgin í greininni, að samþykki ráðherra þurfi að koma til.

Um 20. gr.

Grein þessi fjallar um ýmis verkefni Seðlabankans í gjaldeyrismálum, sem hann vinnur fyrir hönd ríkisstjórnarinnar. Er þar í fyrsta lagi um að ræða framkvæmd greiðslusamninga við erlend ríki, en hana hefur Seðlabankinn ætíð annast. Í öðru lagi er rætt um viðskipti við alþjóðafjármálastofnanir, og er þá einungis átt við það, að Seðlabankinn annist reikningsviðskipti við alþjóðastofnanir, svo sem Alþjóðagjaldeyrissjóðinn og Alþjóðabankann, fyrir hönd ríkissjóðs. Felst ekki í þessu nein breyting frá því fyrirkomulagi, sem nú ríkir. Í þriðja lagi er gert ráð fyrir því, að Seðlabankinn verði ríkisstjórninni til ráðuneytis um gjaldeyrismál, þar á meðal erlendar lántökur, en jafnframt, að bankinn geti tekið að sér framkvæmd í þeim efnum fyrir hönd ríkisstjórnarinnar, ef um slíkt verður samið. Í þessu felst að sjálfsögðu ekki, að ríkisstjórnin geti ekki falið öðrum aðilum framkvæmd í slíkum málum, t. d. Framkvæmdabankanum, heldur eingöngu, að Seðlabankinn skuli annast slík mál, ef þess verður óskað og um það samið.

Um 21. gr.

Í grein þessari eru almenn ákvæði um það, að Seðlabankinn hafi með höndum gjaldeyriseftirlit og hafi rétt til að krefjast hvers konar upplýsinga, sem honum er þörf á í því sambandi. Jafnframt er svo fyrir mælt, að gefin skuli út heildarreglugerð um meðferð gjaldeyris og framkvæmd gjaldeyriseftirlits samkvæmt ákvæðum þessarar greinar og ákvæðum laga nr. 30/1960, um skipan innflutnings- og gjald-eyrismála.

Um 22. gr.

Eins og nú er háttað, er ríkissjóður beinn aðili að Alþjóðagjaldeyrissjóðnum og Alþjóðabankanum og hefur lagt fram stofnfé til þeirra. Fé til að greiða þessi stofnframlög hefur ríkissjóður fengið að láni hjá Seðlabankanum. Í þessari grein er lagt til, að þessu verði breytt þannig, að Seðlabankinn verði fyrir Íslands hönd fjárhagslegur aðili að Alþjóðagjaldeyrissjóðnum og leggi fram stofnfé til sjóðsins,

enda falli þá um leið niður skuldir ríkissjóðs við Seðlabankann vegna framlaga til sjóðsins hingað til. Þetta fyrirkomulag er notað í fleiri löndum, t. d. í Svíþjóð, og er að því verulegur hagur fyrir ríkissjóð.

Um 23. gr.

Við Landsbankann hefur um margra ára skeið verið starfandi hagfræðideild, sem unnið hefur að mikilvægum verkefnum á sviði hagskýrslugerðar. Í þessari grein eru ákvæði, er mæla svo fyrir, að Seðlabankinn skuli starfrækja slíka deild áfram, og er viðkomandi aðilum lögð sú skylda á herðar að láta henni í té þær upplýsingar, sem hún þarf á að halda vegna hagskýrslugerðar.

Um 24. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 25. gr.

Gert er ráð fyrir, að bankastjórnin sé skipuð þremur bankastjórum, sem ráðherra skipi að fengnum tillögum bankaráðs. Bankastjórnin sjálf kýs sér formann til ekki skemmri tíma en eins árs í senn. Að því er kosningu formanns snertir, er hér um sams konar ákvæði að ræða og eru í lögum um kosningu forseta hæstaréttar.

Um 26. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 27. gr.

Í þessari grein eru ákvæði um frávikningu bankastjóra og lausnarbeiðni þeirra. Þessi ákvæði eru að því leyti frábrugðin ákvæðum í lögum viðskiptabankanna, að reynt er að tryggja betur fjárhagslega afkomu bankastjóra, sem segir lausu starfi eða er vikið úr starfi vegna ágreinings við ríkisstjórnina. Er þetta gert til að styrkja aðstöðu bankastjóranna og stuðla að því, að þeir geti tekið á sig þá áhættu, sem er samfara því að fylgja fram skoðun sinni, þótt hún sé í andstöðu við stefnu ríkisstjórnarinnar. Jafnframt eru í greininni venjuleg ákvæði um frávikningu bankastjóra fyrirvaralaust og án sérstakrar launagreiðslu, ef hann hefur brotið af sér í starfi.

Um 28.—29. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 30. gr.

Í þessari grein felst það nýmæli, að bankaráð beri ábyrgð á endurskoðun reikninga bankans og formaður bankaráðs, og í forföllum hans varaformaður, fylgist með framkvæmd endurskoðunar og geri reglulegar athuganir á bókhaldi og eignum bankans. Er til þess ætlað, að þetta fyrirkomulag verði til þess, að bankaráð fylgist betur en ella með starfsemi bankans og stuðli að fullkomnu eftirliti með störfum hans.

Um 31. og 32. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 33. gr.

Stofnfé Landsbanka Íslands, Seðlabankans, er nú 4.8 milljónir króna. Af þessari upphæð greiðir Seðlabankinn árlega vexti í ríkissjóð. Samkvæmt 1. grein frumvarpsins er lagt til, að stofnfé bankans verði hækkað í 100 milljónir króna, og í þessari grein er ákvæði um það, að af þessari upphæð skuli bankinn greiða 5% arð á ári, þó ekki hærrí upphæð en helming tekjuafgangansins. Einnig er lagt til, að þessi arðgreiðsla renni í sérstakan sjóð, sem Seðlabankinn varðveiti, en hálfur tekjur sjóðsins, það er að segja hálf arðgreiðsla að viðbættum hálfum vöxtum sjóðsins, renni til Vísindasjóðs, sbr. lög nr. 51/1957, um Vísindasjóð. Vísindasjóður starfar, svo sem kunnugt er, að styrkveitingum til vísindastarfsemi, og renna 70%

af árlegum tekjum hans til styrkveitinga á sviði raunvísinda, og fer mestur hluti þess til ýmiss konar hagnýtra vísinda, svo sem fiskirannsóknna, landbúnaðarrannsóknna, iðnaðarrannsóknna o. s. frv. Jafnframt renna 30% til hugvísinda, þar á meðal til íslenzkra fræða og hvers kyns þjóðfélagsvísinda. Á það er rétt að benda, að arðgreiðsla sú, sem gert er ráð fyrir í þessari grein, verður ekki þyngri byrði á bankanum en arðgreiðsla bankans af stofnfé var til ríkissjóðs fyrir svo sem þrjátíu árum, ef miðað er við heildareignir og tekjur bankans. Jafnframt þykir eðlilegt, að sá arður, sem greiddur er, renni ekki beint til ríkissjóðs, heldur til þess að efla vísindastarfsemi í landinu, en á því sviði þurfa Íslendingar að gera stórt átak á næstu árum, ef þjóðin á ekki að dragast aftur úr öðrum á sviði tækni og vísindalegrar þekkingar.

Um 34.—37. gr.

Parfnast ekki skýringa.

Um bráðabirgðaákvæði.

Í bráðabirgðaákvæðum er fjallað um kosningu nýs bankaráðs og nýrrar bankastjórnar. Einnig felst í þeim heimild til ríkisstjórnarinnar og Seðlabankans um að semja um uppgjör gengisreiknings þess, er myndaðist vegna ákvæða 5. greinar laga um efnahagsmál, nr. 4/1960. Á þennan reikning var fært gengistap ríkissjóðs og gjaldeyriskannanna, svo og gengishagnaður sömu aðila. Heildarupphæð skuldar á þessum reikningi var 31. desember síðastliðinn 191.2 millj. kr., og var meginhluti skuldarinnar, eða 142.6 millj. kr., tilkominn vegna gengistaps á skuld Íslands við Greiðslubandalag Evrópu. Hér er Seðlabankanum og ríkisstjórninni heimilað að semja svo um, að innstæður ríkissjóðs vegna mótvirðissjóðs, sem námu um síðustu áramót 62.5 millj. kr., svo og 50 millj. kr. af mótvirðisfé, sem varðveitt er á sérstökum reikningi í Seðlabankanum, sbr. 4. grein laga nr. 17/1953, um Framkvæmdabanka Íslands, gangi inn á gengisreikning ríkissjóðs, enda taki Seðlabankinn jafnframt að sér að greiða eftirstöðvar reikningsins, það er að segja 78.7 millj. kr., af rekstrartekjum ársins 1960 og næstu ára þar á eftir. Með tilliti til þess að kanna þarf betur ýmis atriði þessa máls, m. a. áhrif þessarar breytingar á viðskipti ríkissjóðs við Seðlabankann, þótti rétt, að hér væri aðeins um að ræða heimildarákvæði.